

DISKUSSIONSUNDERLAG

Staten och de kommunala kultur- och musikskolorna

Förord

Kommunerna har på eget initiativ och i växande omfattning bedrivit musikskoleverksamhet sedan början av 1940-talet. Kommunala musikskolor har sedan 1970-talet funnits i flertalet kommuner. De senaste 25 åren har utbudet breddats och elevantalet ökat. Områden som dans, drama/teater, bild och media är idag vanliga inslag på landets kulturskolor. Samtliga kommuner avsätter medel för barn och ungas kulturutövande i någon form och idag finns kultur- och musikskola i 283 av 290 kommuner. Kultur- och musikskolorna framstår som en både självklar och framgångsrik verksamhet som utan statlig reglering lyckats engagera ett stort antal barn och ungdomar i landets kommuner. Det är utifrån det perspektivet som vi vill diskutera hur ett ökat statligt engagemang kan bidra till att kultur- och musikskolorna får ännu bättre förutsättningar att fortsätta utvecklas. Under 2015 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att ta fram förslag till nationell strategi för samordning och uppföljning av den kommunala musik- och kulturskolan. Utredaren ska lämna förslag om hur staten kan bidra till att göra den kommunala musik- och kulturskolan mer tillgänglig och jämlik. I uppdraget ingår även att göra en bedömning av för- och nackdelar med att författningsreglera kommunernas ansvar för verksamheten. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2016. SKL har låtit ta fram denna promemoria för att ge underlag för diskussioner om statens engagemang i kultur- och musikskolans verksamhet och bidra till utredningens arbete. Den ger inledningsvis en allmän beskrivning av den kommunala självstyrelsens innebörd och statens styrning för att sedan diskutera statens roll i förhållande till den kommunala kultur- och musikskolan utifrån tre exempel med varierande grad av engagemang och styrning från statens sida. Promemorian har skrivits av Bo Per Larsson på uppdrag av sektionen för lokal och regional utveckling och i samråd med Linda Ahlford, utredare SKL. Underlaget har reviderats utifrån diskussioner med SKL:s kultur- och fritidsberedning.

Stockholm i november 2015

Joakim Feldt

Sektionschef

Avdelningen för Tillväxt och samhällsbyggnad

Sammanfattning

Regeringen har tillsatt en särskild utredare med uppdrag att ta fram förslag till nationell strategi för samordning och uppföljning av den kommunala musik- och kulturskolan. I uppdraget ingår bland annat att göra en bedömning av för- och nackdelar med att författningsreglera kommunernas ansvar för verksamheten. Denna promemoria syftar till att ge underlag för diskussionen om statens engagemang för kultur- och musikskolans verksamhet.

Kommunal självstyrelse och statlig styrning

Sverige har en decentraliserad samhällsorganisation med kommunal självstyrelse. Självstyrelsen syftar till ökad demokrati och bättre effektivitet genom att beslut fattas nära medborgarna och verksamheten formas efter lokala förutsättningar. Riksdagen kan dock begränsa självstyrelsen för att uppnå andra viktiga värden, till exempel en likvärdig välfärd. Samtidigt innehåller Regeringsformen skydd för självstyrelsen. Proportionalitetsprincipen stadgar att självstyrelsen enbart bör begränsas om det är nödvändigt för att uppnå ändamålet med ett förslag och i så fall med medel som innebär så små begränsningar som möjligt. Dessutom innebär finansieringsprincipen att staten inte ska införa nya, obligatoriska uppgifter för kommunerna utan finansiering.

Framgångsrik verksamhet med stora utmaningar

Den kommunala kultur- och musikskolan är en frivillig verksamhet. Det finns ingen lagstiftning som ålägger kommunerna att bedriva eller finansiera en sådan verksamhet. Ändå finns en kultur- eller musikskola i nästan alla kommuner och någon form av kulturutövande erbjuds i samtliga 290 kommuner. Verksamheten har expanderat genom att antalet elever

har ökat och breddats till att omfatta fler kulturområden. Det visar att det finns en stark lokal förankring och ett stabilt stöd för verksamheten bland medborgare och politiker och att man utifrån lokala förutsättningar lyckats skapa en omfattande verksamhet av hög kvalitet. Samtidigt står kultur- och musikskolan inför flera utmaningar. Det handlar om att forma ett attraktivt erbjudande för barn och unga, att balansera olika intressen och behov och att skapa förutsättningar för ett mer jämlikt deltagande. Det handlar också om att utveckla och förbättra verksamhetens kvalitet och klara kompetensförsörjningen. Vidare behöver man utveckla samverkan med skola, kulturliv och civilsamhälle. Dessutom finns ett stort behov av att följa upp, jämföra och utvärdera den samlade kultur- och musikskoleverksamheten i landet.

Statens engagemang för kultur- och musikskolan – tre exempel

Promemorian innehåller tre olika exempel på hur statens engagemang för kultur- och musikskolan kan utformas. För varje exempel beskrivs hur staten styr och påverkar förutsättningarna för verksamheten och hur den engagerar sig i verksamhetens utveckling samt vilka konsekvenser detta kan förväntas få.

Exempel A: Fortsatt frivillig verksamhet – nationell strategi för ökat statligt engagemang

I det första exemplet förblir kultur- och musikskolan en frivillig verksamhet. Men samtidigt som staten avstår från att reglera verksamheten medverkar den till dess förnyelse och utveckling genom ett ökat engagemang och samverkan med kommunerna. Man lägger fast en nationell strategi, gör åtaganden när det gäller lärarutbildning, kompetensutveckling, forsknings- och kunskapsutveckling samt uppföljning och utvärdering. Dessutom tar man initiativ till ett gemensamt utvecklingsarbete, främst när det gäller att öka tillgänglighet och jämlikhet.

Detta alternativ innebär att den kommunala kultur- och musikskolan förblir beroende av lokal förankring och finansiering. Friheten skapar utrymme för fortsatt utveckling och förnyelse av verksamheten. Det ger goda möjligheter att behålla en hög grad av medbestämmande och att erbjuda en fristad till de elever som uppskattar friare under-visningsformer. Ett ökat fokus på tillgänglighet kan innebära att en del kommuner sänker sina avgifter samtidigt som skillnaderna i avgiftsnivåer är fortsatt stora.

Exempel B: Ramlagstiftning om kommunal kultur- och musikskola

I det andra exemplet införs en ramlag, Kulturskolelagen. Den innebär att varje kommun är skyldig att erbjuda barn- och ungdomar möjlighet att delta i frivillig kultur-verksamhet. Den nya lagen innehåller en allmänt hållen beskrivning av kommunens skyldigheter och vad som ska ingå i erbjudandet samt att skäliga avgifter får tas ut. Den anger mål och syfte

men behandlar inte organisation och innehåll. Lagen innebär att kultur- och musikskoleverksamhet ska finnas i samtliga kommuner men utgör inte någon garanti mot minskade anslag. Den innebär inte några nämnvärda förändringar av verksamhetens innehåll eller begränsningar av utrymmet för innovation och förnyelse. Liksom i föregående exempel lägger staten fast en nationell strategi som – utöver lagregleringen - innehåller åtaganden när det gäller lärarutbildning, kompetensutveckling, forsknings- och kunskapsutveckling samt uppföljning och utvärdering. Även här tar staten initiativ till ett gemensamt utvecklingsarbete.

Exempel C: Kultur- och musikskolan blir en frivillig skolform

I det tredje exemplet blir kultur- och musikskolan en frivillig skolform som regleras i skollag och i läroplan respektive kursplaner. Det blir obligatoriskt för kommunerna att anordna kultur- och musikskola och styrningen av verksamhetens innehåll blir mer omfattande. Skollagen definierar vad en kultur- och musikskola är och preciserar kommunernas skyldigheter. Maxtaxa införs och behörighetsregler för lärare fastställs.

Skolformsregleringen innebär att kultur- och musikskoleverksamhet ska finnas i samtliga kommuner men ger inte någon garanti mot minskade anslag. Maxtaxan innebär att skillnaderna i avgiftsnivåer minskar, såväl genom sänkta som höjda avgifter. Utrymmet för kommunernas politiker att styra verksamheten minskar. Införandet av en egen läroplan och kursplaner innebär att undervisningens innehåll blir mer enhetligt även om det finns kvar utrymme för förnyelse. Utvecklingen av nya kurser och arbetsformer kan dock bromsas upp och utrymmet för friare undervisningsformer begränsas. Strikta behörighetsregler kan på kort sikt skapa problem med personalförsörjningen och göra det svårare att utnyttja kulturarbetare utan lärarutbildning. Även detta exempel innehåller en nationell strategi med åtaganden när det gäller lärarutbildning, kompetensutveckling, forsknings- och kunskapsutveckling samt uppföljning och utvärdering och initiativ till ett gemensamt utvecklingsarbete.

Avslutande diskussion och slutsatser

När det gäller den formella styrningen är skillnaderna mellan de tre exemplen betydande. *Juridisk styrning* är inte aktuell med frivillig verksamhet. Med ramlagstiftning liknande bibliotekslagen är statens styrning begränsad och det lokala handlingsutrymmet stort. Däremot innebär skolformsexemplet en relativt detaljerad juridisk styrning av både utbud, innehåll, organisation, avgifter och uppföljning. Även när det gäller *den ekonomiska styrningen* finns klara skillnader, främst när det gäller avgiftsnivåerna.

Däremot är exemplen identiska när det gäller *statens övergripande ansvar* för lärarutbildning, forskning och kunskapsutveckling och - i de två

första alternativen - formerna för utvärdering och uppföljning. Här handlar det om att skapa goda förutsättningar för verksamheten. Även när det gäller frågan om *jämlikhet och tillgänglighet* kan den nationella nivån stödja det lokala arbetet oberoende av om kultur- och musikskolan är frivillig, styrs genom ramlagstiftning eller utgör en skolform, t.ex. genom en överenskommelse mellan staten och SKL om en gemensam kraftsamling.

Promemorian slutsats är att en fortsatt oreglerad verksamhet ger de klart bästa förutsättningarna för att kultur- och musikskolan ska kunna möta utmaningarna. Det är samtidigt mycket positivt att staten ser värdet i den verksamhet som kommunerna byggt upp och vill bidra till att den fortsätter utvecklas. Ett samspel mellan kommunerna och staten är då att föredra framför ökad statlig styrning genom ramlagstiftning eller ett inordnande av kultur- och musikskolan i skolväsendet.

Kommunal självstyrelse och statlig styrning

Vad innebär kommunal självstyrelse?

Sverige har en decentraliserad samhällsorganisation med en kommunal självstyrelse som bygger på lång historisk erfarenhet. Den kommunala sektorn, dvs. kommuner, landsting och regioner, har ett omfattande ansvar och tar i anspråk en avsevärd andel av såväl arbetskraften som de offentliga utgifterna.

Regeringsformen (RF) anger några viktiga förutsättningar och villkor för den kommunala självstyrelsen:

- Den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statskick *och kommunal självstyrelse* (RF 1:1).
- Självstyrelsen förutsätter att det i hela riket finns kommuner på lokal och regional nivå (RF 1:7).
- Beslutanderätten i kommunerna utövas av valda församlingar (RF 14:1).
- Kommunernas grundläggande uppdrag är att sköta lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Kommunerna sköter även de övriga angelägenheter som bestäms i lag på den kommunala självstyrelsens grund (RF 14:2).
- Kommunerna får ta ut skatt för skötseln av sina uppgifter (RF 14:4).

Tillsammans klargör dessa bestämmelser i regeringsformen de grundläggande motiven för självstyrelsen – demokrati och effektivitet. De klargör också de viktigaste förutsättningarna för självstyrelse:

- **Legitimitet** följer dels av mandatet från riksdagen, dels av att besluten fattas av församlingar som medborgarna väljer och utkräver ansvar av.
- **Handlingsutrymme** följer av att kommunerna ska sköta lokala och regionala och övriga lagreglerade angelägenheter på den kommunala självstyrelsens grund.
- **Handlingskraft** följer av beskattningsrätten och möjligheterna att själv finansiera huvudparten av sina uppgifter.

Men regeringsformen klargör också att självstyrelsen inte är absolut. Riksdagen kan begränsa den kommunala självstyrelsen samtidigt som den lagt fast några grundläggande spelregler för att skydda den:

- Föreskrifter som rör grunderna för kommunernas organisation och verksamhetsformer, den kommunala beskattningen samt kommunernas befogenheter och åligganden i övrigt ska meddelas genom lag, dvs. av riksdagen (RF 8:2, pkt 3).
- En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den (RF 14:3).
- Staten ska inte införa nya obligatoriska uppgifter för kommuner och landsting utan medföljande finansiering, t.ex. höjda statsbidrag¹.

Argument för självstyrelse

Det finns en rad argument för en stark kommunal självstyrelse och för en decentraliserad samhällsmodell:

- Medborgarna kan påverka beslut som rör deras vardag genom att utse och utkräva ansvar av sina valda företrädare och ha en nära kontakt och dialog med dem.
- De förtroendevalda kan basera sina beslut på lokal kunskap och överblick och på breda och kontinuerliga kontakter med medborgarna.
- Det är lättare på lokal och regional nivå att anlägga en helhetssyn på den kommunala verksamheten och att göra nödvändiga prioriteringar mellan olika behov och politikområden när resurserna är begränsade.
- Kommuner och landsting kan anpassa verksamheten efter varierande lokala förutsättningar.

¹ Finansieringsprincipen är ingen lag men är fastställd av riksdagen (prop. 1993/94:150, bilaga 7).

- Olika lösningar i olika kommuner och landsting möjliggör jämförelser och ömsesidigt lärande som i sin tur leder till ökad effektivitet och inspirerar till att pröva nya lösningar.
- I kommuner och landsting finns 310 folkvalda församlingar. Därmed skapas en sund maktdelning mellan den nationella och kommunala nivån.

Ytterligare ett argument för vår decentraliserade samhällsmodell är den långa traditionen av lokal självstyrelse med rötter i medeltidens rådstugor och sockenstämmor. Den historiska erfarenheten av gemensamt ansvarstagande för välfärd och samhällsutveckling är tillräckligt god för att motivera en fortsatt stark roll för den kommunala nivån.

Kritik mot självstyrelse

Men det finns även invändningar mot den kommunala självstyrelsen. Den kritiserar för att leda till stora skillnader och sämre förutsättningar för en likvärdig eller jämlik samhällsservice. Man konstaterar att det trots nationell lagstiftning finns stora skillnader mellan kommunernas erbjudanden, tillgänglighet, resultat och kvalitet samt resurser och bemanning. Och trots det kommunala utjämningsystemet varierar skattesatser och avgiftsnivåer mer än vad som rimligen återspeglar olika ambitionsnivåer. Det finns en oro för att alla kommuner inte kan eller vill tillförsäkra sina mest behövande invånare en anständig levnadsnivå. Det finns å andra sidan en skepsis gentemot kommuners förmåga att genomföra nödvändiga men impopulära besparingar. Det finns också en skeptisk inställning till enskilda kommuners förmåga att upprätthålla kvalificerad kunskap om olika sakfrågor och att tillämpa en alltmer komplex lagstiftning. Kritikerna menar också att risken för vänskapskorruption är särskilt stor på grund av de lojalitetsband och beroendeförhållanden som kan finnas lokalt. De ifrågasätter dessutom om den kommunala demokratin verkligen ger medborgare ett ökat inflytande.

Några drar slutsatsen att staten bör ta över ansvaret för välfärden eller åtminstone styra den kommunala verksamheten hårdare och att individer bör tillförsäkras rättigheter som inte ska kunna inskränkas av enskilda kommuner eller landsting.

En iakttagelse är att kritikerna ofta hävdar att kommunerna eller landstingen misskött sin uppgift inom ett specifikt politikområde. De bortser ofta från att resurserna är begränsade och att det därför krävs avvägningar mellan olika behov och politikområden. De bortser också från värdet av att folkvalda med stark lokal förankring har det yttersta ansvaret för dessa avvägningar och från behovet av helhetssyn för att skapa väl fungerande lokalsamhällen och regioner.

Likvärdighet och självstyrelse – ett genuint dilemma

Likabehandling som princip är djupt rotad i vårt samhälles jämlikhetsideal och den höga värderingen av rättvisa och jämlika levnadsvillkor. Den ligger i linje med likställighetsprincipen som innebär att kommuner och landsting ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat². Likställighetsprincipen gäller all kommunal verksamhet, oavsett om den är frivillig eller specialreglerad och ska tillämpas *inom* en kommun eller ett landsting

När man använder begreppet likvärdighet avser man däremot hela landet. Beslut om krav på nationell likvärdighet inom kommunal service fattas på nationell nivå och innebär en principiell begränsning av självstyret. I debatten om kommunal självstyrelse är brist på likvärdighet i kommunal service ett centralt tema. Olikheter mellan kommuner och mellan landsting vad gäller tjänstekvalitet, avgifter, resursinsatser och tillgänglighet kritiseras återkommande i medierna. Att de påtalade olikheterna är en konsekvens av politiska beslut i kommuner och landsting tas gärna som intäkt för att den kommunala självstyrelsen måste hållas i schack för att medborgarnas krav på likvärdig service ska tillgodoses. Det är därför inte förvånande att spänningar och debatt uppstår kring de avvägningar och gränsdragningar som görs. Situationen kompliceras av att krav på likvärdighet i regelverket ofta är allmänt hållna och lämnar ett vitt fält för olika tolkningar.

Statlig styrning av frivilliga verksamheter

Diskussionen ovan om nationell likvärdighet vs kommunal självstyrelse utgår från verksamheter som regleras genom lagstiftning samtidigt som kommuner eller landsting har ett huvudmannaskapsansvar. Det gäller merparten av den kommunala verksamheten och innebär att stat och kommuner delar ansvaret. Situationen är helt annorlunda när det gäller kommunernas *frivilliga* åtaganden. Utifrån Regeringsformen sköter kommunerna lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Kommunerna har rätt att utifrån lokala behov och önskemål ta initiativ och att bedriva verksamheter även när det saknas lagstiftning som reglerar verksamheten ifråga. Här finns överhuvudtaget ingen grund för att staten riktar krav eller utövar styrning av kommunens verksamhet utöver den generella reglering som följer av bestämmelserna i Kommunallagen.

² 2 kap. 2 § kommunallagen.

Framgångsrik verksamhet med stora utmaningar

Den kommunala kultur- och musikskolan är en frivillig verksamhet. Det finns ingen lagstiftning som ålägger kommunerna att bedriva eller finansiera en sådan verksamhet. Ändå har fullmäktigeförsamlingarna i 283 kommuner beslutat att det ska finnas en kultur- eller musikskola och att sammanlagt drygt 2 miljarder ska avsättas för verksamheten (exkl. intäkter i form av avgifter mm)³. Verksamheten har expanderat genom att antalet elever har ökat och har breddats till att omfatta fler kulturområden. Det finns uppenbarligen en stark lokal förankring och ett stabilt stöd för verksamheten bland medborgare och politiker. Kultur- och musikskolan är ett utmärkt exempel på hur kommuner utifrån lokala förutsättningar har lyckats skapa en omfattande verksamhet av hög kvalitet som har attraherat många barn- och ungdomar.

Hur olika får det bli?

Ibland konstateras att kultur- och musikskolans undervisning ser olika ut i olika kommuner. Detta sägs ofta med en kritisk underton och beskrivs ibland som bristande likvärdighet. Vi menar att kritiken mot skillnader mellan enskilda kommuner måste nyanseras. Vi finner det märkligt om den nationella nivån kritiserar eller ställer krav på en verksamhet som kommunerna inte är skyldiga att anordna eller på hur enskilda kommuner fördelar kostnaderna mellan skatter och avgifter. Kommunens politiker är

³ Det bör framhållas att samtliga 290 kommuner avsätter ytterligare medel för barn- och ungdomskultur, t.ex. i form av bidrag till föreningar, aktiviteter och projekt.

i dagsläget ansvariga inför sina egna medborgare och inte inför staten, när det gäller kultur- och musikskolans omfattning, tillgänglighet och kvalitet.

Men skillnader finns även inom lagreglerade verksamheter utan att det behöver ses som ett problem. Lokala önskemål och behov kan vara förklaringar till skillnader men också att olika kommuner kommit olika långt i sitt arbete med att utveckla verksamheten. Vi ser stora nackdelar med formella krav som syftar till att förhindra olikheter. Det är inte *skillnader* som ska uppfattas som ett problem utan *låga nivåer* när det gäller tillgänglighet, kvalitet och resultat.

Nationella styrdokument

Det finns dock nationella styrdokument som rör kommunernas kulturverksamhet för barn och unga och därmed även kultur- och musikskolan. I de nationella kulturpolitiska målen från 2009 sägs att kulturpolitiken särskilt ska uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur och att den bör ge förutsättningar för att barn och unga i hela landet har tillgång till ett kulturutbud och kulturella aktiviteter som präglas av mångfald och kvalitet⁴.

De stater som ratificerat FN:s barnkonvention skall bl.a. ”respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet”⁵. Kommuner och landsting är därmed förpliktigade att leva upp till Barnkonventionen inom sina ansvarsområden.

Dessa styrdokument innebär dock inte att kommunerna är skyldiga att bedriva kultur- och musikskoleverksamhet. Man avgör själv genom vilka insatser man tänker leva upp till de kulturpolitiska målen och FN:s barnkonvention. Samtliga kommuner bedriver också verksamheter för barns och ungas kulturutövande. De mål som kommunernas fastställer lokalt är utformade på olika sätt men det tycks finnas en bred konsensus om det övergripande målet att *alla* barn och unga ska ha rätt att utöva och ta del av kultur.

Däremot finns en tydlig statlig reglering i läroplan och kursplaner om skolans undervisning i estetiska ämnen och övriga ämnen som rymmer ett kulturperspektiv. Skolans uppdrag att arbeta med estetik, kultur och skapande handlar både om att se till att alla elever får kännedom om samhällets kulturutbud och om att använda estetiska uttryckssätt och skapande arbetssätt som en del av undervisningen.

⁴ Prop. 2009/10:3

⁵ FN:s Barnkonvention, artikel 31

Några viktiga utmaningar

Kultur- och musikskolan kan beskrivas som en stor framgång. Det betyder inte att verksamheten saknar utmaningar eller är fri från problem. Som en bakgrund till den fortsatta diskussionen lyfter vi kortfattat några av dessa utmaningar.

Attraktivt erbjudande

Kultur- och musikskolans verksamhet bygger på att eleverna är intresserade av det utbud som erbjuds och att undervisning och övriga aktiviteter kan skapa och vidmakthålla deras engagemang. Utmaningen består i att forma ett attraktivt erbjudande för barn och unga – ofta i hård konkurrens med andra fritidsaktiviteter. Erbjudandet måste kunna variera utifrån skiftande lokala förutsättningar och förnyas och utvecklas och ge utrymme för nya uttryck för kulturellt skapande.

Balansera olika intressen

En av kultur- och musikskolan kontinuerliga utmaningar är att balansera olika önskemål och behov. Det kan handla om att tillgodose elevernas val samtidigt som man strävar efter att öka intresset för instrument och kulturformer där den spontana efterfrågan inte är stor eller att genomför särskilda satsningar i områden där intresset är lågt. Det kan också handla om att nå så många barn och ungdomar som möjligt samtidigt som man ger elever med särskilt stor talang och ambition möjlighet att utvecklas.

Jämlikt deltagande

Uppgiften att skapa jämlika möjligheter att delta är en av kultur- och musikskolans största utmaningar. Det finns en tydlig snedrekrytering med ojämn könsfördelning samtidigt som socio-ekonomiska faktorer påverkar vilka som söker sig till verksamheten. Dessutom finns en oro för att höga avgifter hindrar elever från familjer med låga inkomster från att delta i undervisningen. En del kommuner ser avgiftsfrihet som en viktig kvalitet medan andra menar att rimliga avgifter leder till ett starkare engagemang och ett tydligare ansvarstagande från eleverna och deras föräldrar. Ytterst handlar det om hur kultur- och musikskolans verksamhet ska finansieras och kostnaderna fördelas mellan skatt och brukaravgifter.

Kvalitets- och kompetensutveckling

En generell utmaning består i att utveckla och förbättra verksamhetens kvalitet. Lärarnas kompetens är en grundläggande förutsättning. Grundutbildning för lärare inom kulturskolans olika områden och goda möjligheter till kontinuerlig kompetensutveckling är nödvändiga. Samtidigt behövs metod- och verksamhetsutveckling och erfarenhetsutbyte såväl lokalt som genom regionala och nationella kunskapsnätverk, relevant forskning och system för att sprida intressanta erfarenheter.

Samverkan med kommunens skolväsende

Skolan bedriver en omfattande kulturundervisning, i estetiska och andra ämnen, som kommer alla elever till godo. Bra samarbete och gemensamma projekt kan öka intresset för den frivilliga verksamheten och samtidigt höja skolundervisningens kvalitet. Utmaningen består i att skapa en ömsesidig förståelse av värdet med samverkan och att överbrygga såväl formella som praktiska hinder.

Samverkan med lokalt kulturliv och civilsamhälle

Kultur- och musikskolan är beroende av ett nära samarbete med det lokala kulturlivet och civilsamhället (t.ex. kyrkor och samfund, studieförbund och föreningar) samtidigt som den i hög grad bidrar till kulturlivets fortlevnad och utveckling. Här finns en stor potential, inte minst när det gäller att bredda verksamheten till nya kulturområden och att bidra till mångfald och integration.

Lärande genom utvärdering och uppföljning

De kommunala kultur- och musikskolornas verksamhet har aldrig blivit föremål för någon nationell utvärdering eller öppna jämförelser av verksamhetens resultat och kvalitet. Det finns därför ett uppdämt behov av att följa upp, jämföra och utvärdera den samlade verksamheten för att få ett bättre underlag för kunskaps- och metodutveckling.

Statens engagemang för kultur- och musikskolan – tre exempel

Vi har tidigare redovisat att den kommunala självstyrelsen syftar till ökad demokrati och effektivitet. Vi har också visat att den kommunala kultur- och musikskolan är en framgångsrik verksamhet som kommer ett växande antal elever till del. Vi är övertygade om att en fortsatt oreglerad verksamhet ger de klart bästa förutsättningarna för att kultur- och musikskolan ska kunna möta de utmaningar som beskrivits ovan, inte minst när det gäller att få till stånd ett mer jämlikt deltagande. Den kommunala kultur- och musikskolan har, som tidigare konstaterats, en stark lokal förankring. Det vore olyckligt om inte den nationella nivån ser det lokala ansvarstagandet som en tillgång utan som ett problem som måste hantearas genom ökad statlig styrning.

Å andra sidan ser vi inte ett ökat statligt engagemang som en otillbörlig inblandning – givet att det sker med respekt för den lokala demokratin. Det är positivt att staten ser värdet i den verksamhet som kommunerna byggt upp och att den vill bidra till att den utvecklas. Det råder ingen tvekan om att det finns behov av stöd för att skapa goda förutsättningar för att utveckla verksamheten.

I det följande skisserar vi tre olika exempel på hur ett statligt engagemang för kultur- och musikskolan kan utformas.

I det första exemplet förblir kultur- och musikskolan en frivillig och oreglerad kommunal verksamhet. Men samtidigt som staten avstår från att

reglera verksamheten medverkar den till dess förnyelse och utveckling genom ett ökat engagemang och samverkan med kommunerna⁶.

Därefter följer två olika exempel där vi beskriver och gör en bedömning av konsekvenserna av om verksamheterna författningsregleras. I det ena exemplet sker regleringen mer översiktligt genom ramlagstiftning. I det andra exemplet regleras kultur- och musikskolan som en skolform med en ökad detaljstyrning som följd.

Däremot diskuteras inte hur landsting och regioner kan stödja verksamheten i kommunerna. Vi vill dock understryka den potential som ligger i den utvidgade roll som landstingen och regionerna fått i samband med att kultursamverkansmodellen etablerats och regionala kulturplaner tas fram. Landsting och regioner förfogar över resurser som kan bidra till kultur- och musikskolans utveckling. Det kan till exempel handla om samverkan med professionell orkester-, teater-, dans- och filmverksamhet eller stöd från konsulenter inom olika kulturområden. Men det kan också handla om att bygga upp resurser för stöd till utvecklingsprojekt eller för mer reguljär samverkan mellan kommunernas kultur- och musikskolor inom ett län. Formerna för samverkan avgörs av landsting/region och kommuner inom varje län.

Observera att texten innehåller vissa upprepningar eftersom några inslag återkommer i flera exempel. Vi vill också klargöra att de tre exemplen inte gör anspråk på att vara heltäckande.

Exempel A: Fortsatt frivillig verksamhet – nationell strategi för ökat statligt engagemang

I detta exempel förblir kultur- och musikskolan en frivillig verksamhet samtidigt som statens stöd och engagemang ökar.

Den nationella strategin uttalar ett stöd för en fortsatt frivillig, kommunal kultur- och musikskola

- Den nationella strategin konstaterar att kultur- och musikskolan finns i flertalet kommuner, att den har byggts upp genom lokala initiativ och att den har en stark politisk och medborgerlig förankring. Den

⁶ Självklart innebär de former av statligt engagemang vi beskriver någon typ av statlig reglering i form av regleringsbrev till berörda myndigheter, regeringsuppdrag, beslut om lärarutbildning etc. När vi pratar om *reglerad* respektive *oreglerad* verksamhet avser vi den styrning som riktar sig gentemot kommunerna.

slår fast att det lokala ansvaret är en tillgång när det gäller att utveckla verksamheten.

- Den nationella strategin bejakar att verksamheten utformas på olika sätt i olika kommuner – utifrån elevernas, personalens och det omgivande samhällets intressen och behov. Därför föreligger inte något behov av en mer formell styrning av den karaktär som finns inom det offentliga skolväsendet med t.ex. skollag, läroplaner och kursplaner.
- Kommunerna behåller följaktligen rätten att själva fatta beslut om hur stor del av verksamheten som ska finansieras med skattemedel respektive avgifter.

I den nationella strategin gör staten vissa åtaganden för att stödja utvecklingen av den kommunala kultur- och musikskolan.

- Den nationella strategin konstaterar att kultur- och musikskolan har en viktig roll såväl för de elever som deltar, som för kultur- och näringslivet, och att den kan bidra till värden som t.ex. demokrati, integration och entreprenörskap. Det motiverar ett nationellt stöd för den verksamhet som kommunerna ansvarar för.
- Först och främst bör staten ta ansvar för att utveckla utbildning av lärare för de olika delarna av den kommunala kultur- och musikskolan. Det är en förutsättning för att säkra personalförsörjningen och upprätthålla god kvalitet i undervisningen. Det skapar även förutsättningar för kontinuerlig kompetensutveckling utöver den som anordnas lokalt och regionalt.
- Vidare bör staten ta ansvar för forskning och kunskapsutveckling som kan bidra till utveckling av verksamheten, till exempel genom någon form av nationellt resurscentrum. Det kan innebära att stöd- och servicematerial tas fram för att stimulera till utveckling av undervisningen och att relevanta kunskaper och erfarenheter sprids. Detta bör ske i nära samarbete med lärare och skolledare inom den kommunala kultur- och musikskolan.
- Staten bör genom myndigheten för kulturanalys ansvara för en kontinuerlig utvärdering och uppföljning av kultur- och musikskolans verksamhet och för att sammanställa relevant statistik. Syftet är att ge en samlad bild och att skapa underlag för utvecklings- och förbättringsarbete. Det handlar däremot inte om inspektioner med krav på åtgärder i enskilda kommuner för att korrigera brister i undervisningen. Arbetet med att ta fram relevanta indikatorer, nyckeltal och

frågeställningar bör ske i samarbete med huvudmän, lärare och skolledare.

- Staten gör en översyn av formella hinder för samverkan mellan den obligatoriska skolan och kultur- och musikskolan och beslutar om förändringar så att de olika verksamheterna lättare kan komplettera och befrukta varandra.

Exempel på gemensamma utvecklingsinsatser

- En överenskommelse träffas mellan staten (Kulturdepartementet) och SKL om genomförande av gemensamma utvecklingsinsatser. Som en viktig åtgärd framarbetas relevant statistik kring kultur- och musikskolans resultat och kvalitet.
- Staten och kommunerna tar ett gemensamt ansvar för att identifiera och undanröja hinder och skapa förutsättningar för ett mer jämlikt deltagande i kultur- och musikskolan. Arbetet drivs av kommunerna utifrån de starkt skiftande förutsättningarna i olika kommuner och kommundelar.
- Staten och kommunerna bedriver ett utvecklingsarbete för att utveckla samspelet mellan kultur- och musikskola, förskola/skola och det lokala kulturlivet.
- Kommuner och landsting/regioner tar ett gemensamt ansvar för att utveckla samverkan inom ett län, t.ex. när det gäller kompetensutveckling för lärare och skolledare och samordning av aktiviteter som kräver ett större underlag än vad en enskild kommun kan erbjuda.
- Staten, landsting/regioner och kommuner uppmuntrar och stöder kommuner som idag saknar men vill bygga upp en kultur- och musikskola.

Förväntade konsekvenser av exempel A

- Den kommunala kultur- och musikskolan förblir beroende av lokal förankring och finansiering.
- Kommunens politiker tar ett fortsatt stort ansvar för verksamheten. Friheten skapar utrymme för fortsatt utveckling och förnyelse av verksamheten. Det ger goda möjligheter att behålla en hög grad av medbestämmande och att erbjuda en fristad till de elever som uppskattar friare undervisningsformer.

- Ett ökat fokus på tillgänglighet kan innebära att en del kommuner sänker sina avgifter samtidigt som skillnaderna i avgiftsnivåer är fortsatt stora.
- Förekomsten av en nationell strategi ger verksamheten ökad status.
- Nationella insatser för lärarutbildning och kompetensutveckling samt forskning och kunskapsutveckling förstärker rekryteringsbasen och leder till att undervisningens kvalitet förbättras men utan att utrymmet för innovation och förnyelse begränsas.
- Utvärdering och jämförelser tydliggör vilka förbättringsområden som finns samtidigt som det ökar förändringstrycket i kommuner med svaga resultat.
- En överenskommelse om gemensamma utvecklingssatsningar inom kultur- och musikskolan innebär en stimulans för förnyelse- och utvecklingsarbete. Den leder till att arbetet för att öka tillgänglighet och jämlikhet bedrivs med större tyngd utifrån skiftande lokala förutsättningar och till en bättre samverkan kultur- och musikskola, grundskola/förskola och kulturliv.

Exempel B: Lagstiftning om kommunal kultur- och musikskola

I detta exempel blir kultur- och musikskolan obligatorisk för kommunerna genom ramlagstiftning (jämför Bibliotekslagen).

Staten reglerar kommunernas skyldigheter

- Ny lagstiftning införs som innebär att varje kommun är skyldig att erbjuda barn- och ungdomar möjlighet att delta i frivillig kulturverksamhet. Verksamheten kan dock anordnas i samverkan med annan kommun.
- Lagstiftningen innehåller en allmänt hållen beskrivning av kommunens skyldigheter och vad som ska ingå i erbjudandet.
- Lagen anger mål och syfte men behandlar inte organisation och innehåll. Lagen medger således att verksamheten utformas på olika sätt i olika kommuner utifrån elevernas, personalens och det omgivande samhällets intressen och behov.

- Lagen anger att skäligen avgifter får tas ut för kultur- och musikskolans undervisning.

Nationell strategi beskriver statens åtaganden

- Parallellt med den nya lagstiftningen antas en nationell strategi som beskriver statens åtaganden. Det överensstämmer med alternativ A när det gäller att ta ansvar för
 - utbildningen av lärare inom den kommunala kultur- och musikskolan,
 - forskning och kunskapsutveckling som kan bidra till utveckling av verksamheten,
 - nationell utvärdering och uppföljning av kultur- och musikskolans verksamhet samt att sammanställa relevant statistik,
 - att undanröja formella hinder för samverkan mellan förskolan, den obligatoriska skolan och kultur- och musikskolan.

Exempel på gemensamma utvecklingsinsatser

Insatser för att uppmuntra kommuner att starta kultur- och musikskoleverksamhet blir överflödiga i och med att verksamheten blir obligatorisk. I övrigt är insatserna samma som i alternativ A.

- En överenskommelse träffas mellan staten (Kulturdepartementet) och SKL om genomförande av gemensamma utvecklingsinsatser.
- Staten och kommunerna tar ett gemensamt ansvar för att identifiera och undanröja hinder och skapa förutsättningar för ett mer jämlikt deltagande i kultur- och musikskolan. Arbetet drivs av kommunerna utifrån de starkt skiftande förutsättningarna i olika kommuner och kommundelar.
- Kommuner och landsting/regioner tar ett gemensamt ansvar för att utveckla samverkan inom ett län, t.ex. när det gäller kompetensutveckling för lärare och skolledare och samordning av aktiviteter som kräver ett större underlag än vad en enskild kommun kan erbjuda.

Förväntade konsekvenser av exempel B

- Kultur- och musikskoleverksamhet anordnas i samtliga (dvs. i ytterligare sju) kommuner. Lagstiftningen innebär att verksamhetens existens inte kan ifrågasättas. Däremot ger inte lagstiftning någon garanti mot minskade kommunala anslag till kultur och musikskolan.

- Kommunernas politiker tar ett oförändrat stort ansvar för verksamheten.
- Lagstiftningen innebär att verksamheten får ökad tyngd och status.
- Lagen innebär inte några nämnvärda förändringar av verksamhetens innehåll eller några begränsningar av utrymmet för innovation och förnyelse.
- En lagreglering av verksamheten innebär att en ekonomisk reglering ska göras utifrån finansieringsprincipen. Enligt Finansdepartementets cirkulär om tillämpningen av finansieringsprincipen (Fi 2008:2) ska utgångspunkten vara att regleringen avser hela kostnaden när en uppgift som tidigare varit frivillig görs obligatorisk. Regleringen bör, enligt cirkuläret, även avse den del av verksamheten som tidigare har tillhandahållits av kommunerna på frivillig basis. Det skulle innebära en ökad statlig kostnad om drygt 2 miljarder kronor per år. Samtidigt sägs att en bedömning skall göras från fall till fall och att detta slutligen är en förhandlingsfråga mellan staten och företrädare för kommunerna respektive landstingen. Det är därför oklart vad en lagreglering skulle innebära rent ekonomiskt.
- Regleringen om en skälig avgiftsnivå kommer sannolikt att prövas rättsligt genom att kommunala beslut om avgifter överklagas. Det leder så småningom till att en rättspraxis etableras för vilken avgiftsnivå som ska betraktas som skälig. Det innebär i sin tur att några kommuner tvingas sänka men att andra sannolikt kommer att höja sina avgifter till denna nivå vilket leder till att skillnaderna minskar.
- Nationella insatser för lärarutbildning och kompetensutveckling samt forskning och kunskapsutveckling förstärker rekryteringsbasen och leder till att undervisningens kvalitet förbättras utan att utrymmet för innovation och förnyelse begränsas.
- Utvärdering och jämförelser tydliggör vilka förbättringsområden som finns samtidigt som det ökar förändringstrycket i kommuner med svaga resultat.
- En överenskommelse om gemensamma utvecklingssatsningar inom kultur- och musikskolan innebär en stimulans för förnyelse- och utvecklingsarbete. Den leder till att arbetet för att öka tillgänglighet och jämlikhet bedrivs med större tyngd utifrån skiftande lokala förutsättningar.

Exempel C: Kultur- och musikskolan blir en frivillig skolform, inordnas i skollagen och erhåller nationell läroplan och kursplaner

I detta alternativ regleras kommunens skyldigheter enligt skollag och i läroplan respektive kursplaner för musik- och kulturskola som blir en frivillig skolform (jämför förskola och fritidshem). Det blir obligatoriskt för kommunerna att anordna kultur- och musikskola och styrningen av verksamhetens innehåll blir mer omfattande.

Kommunernas skyldigheter

- Nya bestämmelser förs in i skollagen om att varje kommun är skyldig att erbjuda barn- och ungdomar undervisning i kultur- och musikskola. Undervisningen kan anordnas i samverkan med annan kommun.
- Skollagen definierar vad en kultur- och musikskola är och preciserar kommunernas skyldigheter, t.ex. vilken utbildning som kommunen *måste* erbjuda.
- Specialdestinerat statsbidrag utgår till kommuner som har maxtaxa (jämför förskolan).
- Skollagen anger att lärare i kultur- och musikskolan ska ha utbildning för den undervisning de ska bedriva. Skolverket anger vilka utbildningar som ger lärarbehörighet.
- En läroplan tas fram för kultur- och musikskolan och kursplaner tas fram för de vanligaste ämnena.

Nationell strategi beskriver statens åtaganden

- Parallellt med den nya lagstiftningen antas en nationell strategi som beskriver statens åtaganden. Den överensstämmer med alternativ A när det gäller att ta ansvar för
 - utbildningen av lärare inom den kommunala kultur- och musikskolan,
 - forskning och kunskapsutveckling som kan bidra till utveckling av verksamheten,

- att undanröja formella hinder för samverkan mellan förskolan, den obligatoriska skolan och kultur- och musikskolan.
- Skolverket ansvarar för läroplansarbete, organisationsfrågor, statistik och utvecklingsarbete medan skolinspektionen ansvarar för tillsyn och inspektion av kultur- och musikskolans verksamhet.
- En statlig rektorsutbildning anordnas för musikskolans rektorer.

Exempel på gemensamma utvecklingsinsatser

Insatserna är desamma som i alternativ B.

- En överenskommelse träffas mellan staten (Utbildningsdepartementet) och SKL om genomförande av gemensamma utvecklingsinsatser.
- Staten och kommunerna tar ett gemensamt ansvar för att identifiera och undanröja hinder och skapa förutsättningar för ett mer jämlikt deltagande i kultur- och musikskolan. Arbetet drivs av kommunerna utifrån de starkt skiftande förutsättningarna i olika kommuner och kommundelar.
- Staten och kommunerna tar ett gemensamt ansvar för att identifiera och undanröja hinder och skapa förutsättningar för ett mer jämlikt deltagande i kultur- och musikskolan. Arbetet drivs av kommunerna utifrån de starkt skiftande förutsättningarna i olika kommuner och kommundelar.
- Kommuner och landsting/regioner tar ett gemensamt ansvar för att utveckla samverkan inom ett län – t.ex. när det gäller kompetensutveckling för lärare och skolledare och samordning av aktiviteter som kräver ett större underlag än vad mindre kommuner kan erbjuda.

Förväntade konsekvenser av exempel C

- Kultur- och musikskoleverksamhet anordnas i samtliga (dvs. i ytterligare 7) kommuner. Lagstiftningen innebär att verksamhetens existens inte kan ifrågasättas. Däremot ger inte lagstiftning någon garanti mot minskade kommunala anslag till kultur och musikskolan.
- Utrymmet för kommunernas politiker att styra verksamheten minskar.
- Kultur- och musikskolans inordnande i det offentliga skolväsendet innebär att verksamheten får ökad status.

- Införandet av en egen läroplan och kursplaner innebär att undervisningens innehåll blir mer enhetligt. Utrymmet för förnyelse finns kvar men sker inom mer strikta ramar. Det finns därför en risk för att utvecklingen av nya kurser och arbetsformer bromsas upp. Det finns även en risk att man tappar de elever som särskilt uppskattar de friare undervisningsformer som kultur- och musikskolan kan erbjuda.
- En lagreglering av verksamheten innebär även att en ekonomisk reglering ska göras utifrån finansieringsprincipen. Enligt Finansdepartementets Cirkulär nr Fi 2008:2) om tillämpningen av finansieringsprincipen ska utgångspunkten vara att regleringen avser hela kostnaden när en uppgift som tidigare varit frivillig görs obligatorisk. Regleringen bör, enligt cirkuläret, även avse den del av verksamheten som tidigare har tillhandahållits av kommunerna på frivillig basis. Det skulle innebära en ökad statlig kostnad om drygt 2 miljarder kronor per år utöver kostnaderna för att finansiera en övergång till maxtaxa. Samtidigt sägs att en bedömning skall göras från fall till fall och att detta slutligen är en förhandlingsfråga mellan staten och företrädare för kommunerna respektive landstingen. Det är därför oklart vad en lagreglering skulle innebära rent ekonomiskt.
- Skillnaderna i avgiftsnivåer minskar. I kommuner med höga avgifter sänks nivån men sannolikt höjs den i en del andra kommuner upp till den ”tillåtna” nivån. Finansieringsprincipen innebär att kommunerna kompenseras för den minskning av intäkterna som följer av maxtaxan genom ett specialdestinerat statsbidrag. Enskilda kommuner kan ändå drabbas och kan förväntas kompensera detta genom besparingar inom andra delar av kultur- och musikskolans verksamhet eller inom kommunens kultur- och fritidsverksamhet.
- Nationella insatser för lärarutbildning och kompetensutveckling samt forskning och kunskapsutveckling förstärker rekryteringsbasen och leder till att undervisningens kvalitet förbättras utan att utrymmet för innovation och förnyelse begränsas.
- Striktare behörighetsregler skapar (åtminstone på kort sikt) problem med personalförsörjningen och försvårar möjligheten att utnyttja kulturarbetare som saknar lärarutbildning.
- Genom att utvärdering och inspektioner utgår från den nya regleringen ökar statens möjligheter att ge direkt återkoppling och vid behov rikta krav gentemot skolor och kommuner. Det lokala inflyandet över innehållet i uppföljningen blir litet.

- Arbetet för att öka tillgänglighet och jämlikhet bedrivs med större tyngd utifrån lokala förutsättningar men inom ramen för en nationell satsning.

Avslutande diskussion och slutsatser

De tre exemplen är konstruerade för att visa på olika modeller för ett ökat statligt engagemang för den kommunala kultur- och musikskolan. I samtliga tre exempel är kommunen huvudman och ansvarig för verksamheten samtidigt som det finns ett statligt engagemang.

När det gäller den formella styrningen är skillnaderna mellan de tre exemplen betydande. **Juridisk styrning** är inte aktuell med frivillig verksamhet. Med ramlagstiftning liknande bibliotekslagen är styrningen begränsad och det lokala handlingsutrymmet stort. Däremot innebär skolformsexemplet en relativt detaljerad juridisk styrning av både utbud, innehåll, organisation, avgifter och uppföljning. Det bör dock sägas att en frivillig skolform kan utformas med både en mer och en mindre omfattande styrning än i exemplet.

Även när det gäller **den ekonomiska styrningen** finns klara skillnader. I det första exemplet finns ingen annan styrning än kommunallagens självkostnadsprincip, som saknar praktisk betydelse i detta sammanhang. I det andra exemplet är handlingsutrymmet otydligt men ändå relativt stort medan maxtaxan i det tredje exemplet innebär samma grad av styrning av avgifterna som för förskolan.

Däremot är förslagen identiska när det gäller **statens övergripande ansvar** för lärarutbildning, forskning och kunskapsutveckling och - i de två första alternativen - formerna för utvärdering och uppföljning. Här handlar det om att skapa goda förutsättningar för verksamheten.

Det gäller även frågan om *jämlikhet och tillgänglighet*, som regeringen lyft både i direktiven till utredningen och i budgetpropositionen. Vi uppfattar att den nationella och den kommunala nivån har en gemensam ambition att ta itu med denna fråga men att ingen part har en enkel standardlösning. Här kan den nationella nivån stödja det lokala arbetet oberoende av om kultur- och musikskolan är frivillig, styrs genom ramlagstiftning eller utgör en skolform. Det kan ske genom en överenskommelse mellan staten och SKL om en gemensam kraftsamling eller genom andra typer av ”mjuk” styrning från statens sida.

En generell slutsats utifrån denna promemorias resonemang är att ett samspel mellan kommunerna och staten är att föredra framför en ökad statlig styrning vare sig genom ramlagstiftning eller ett inordnande av kultur- och musikskolan i skolväsendet. Om staten vill skapa goda förutsättningar för kultur- och musikskolan bör den först och främst se till att det finns lärarutbildning, system för utvärdering, uppföljning och kunskapsspridning och kanske någon typ av nationellt resurscentrum. Den kan med fördel ta eller stödja initiativ som kan bidra till ökad jämlikhet, högre kvalitet, bättre samverkan med skolan. Däremot ser vi flera risker med att inordna kultur- och musikskolan i en mer enhetlig struktur, exempelvis när det gäller innehåll, organisation och avgifter.

För kommunerna är självstyrelseperspektivet grundläggande. Det handlar inte om att till varje pris bestämma själv eller att slippa statlig inblandning i den kommunala verksamheten. Det är snarare tvärtom. Statens engagemang är centralt för en fortsatt utveckling av verksamheter för barns och ungas kulturutövande. Men som exemplen visar kan det ske utan reglering. Det kommunala ansvaret handlar om att ta tillvara den kunskap och det engagemang som finns lokalt och att kunna välja lösningar som tillgodoser medborgarnas önskemål och behov. Ytterst är det fråga om att utveckla ett väl fungerande lokalsamhälle. Samtidigt behövs ett fungerande samspel med den nationella nivån för att skapa goda förutsättningar för kultur- och musikskolornas verksamhet. De tre exemplen syftar till en konstruktiv diskussion om villkoren och formerna för detta samspel.

Staten och de kommunala kultur- och musikskolorna

Diskussionsunderlag

Upplysningar om innehållet
Linda, Ahlford, linda.ahlford@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2015